

Üleskutse aastaks 2017:

Tegutse ja kaitse

Viimastel aastatel Euroopasse saabunud märkimisväärne hulk saatjata lapsi on avaldanud Euroopa riikidele olulist survet vaatamata kindlatele normidele.

Paljud neist lastest on kogenud seksuaalset ärakasutamist, vägistamist, inimkaubandust, sundabieli ja/või tugevat emotsionaalset ja psühholoogilist survet mitte ainult oma teekonnal, vaid ka pärast Euroopasse jõudmist.

Laste kinnipidamine on suurenenud, hooldeasutusse paigutamist kasutatakse üleliia ja perekondade taasühinemise võimalused on piiratud. Meetmeid rakendatakse sageli arvestamata lapse parimaid huve ja mõju lapse heaolule. Pagulaste ja rändajate lapsi ei kohelda kaugeltki samamoodi kui antud riigi kodakondsusega lapsi, mis viib veelgi suurema häbimärgistamise ja tõrjutuseni.

Tulevikku vaadates on mitmeid konkreetseid meetmeid, mida võib laste kaitsmiseks kahjuliku mõju eest rakendada, hallates samas nende rännet.

Euroopa saab selle katsumusterohke olukorra pöörata võimaluseks liikuda eemale sellest laste vajaduste osas killustatud ja sageli kahjustavast lähenemisviisist, millel on rasked pikaajalised tagajärjed nii lastele kui ka Euroopa ühiskondadele tervikuna. Teise võimalusena võib Euroopa kehtestada rangemaid süsteeme, mis kaitsevad lapsi paremini ja loovad teistele riikidele positiivse eeskuju.

Mida tuleb teha? Ühised edasised sammud

Läbi mitmete konsultatsioonide praktikute (psühholoogid, sotsiaaltöötajad, õpetajad, eestkostjad), valitsuste, Euroopa Liidu (EL) osalejate ja saatjata lastega Euroopas, on UNHCR, UNICEF ja IRC koostanud tegevuskava, mis hõlmab peamisi soovitusi.

1 Lapsed tuleb üles leida ja nad registreerida lapsesõbralike menetluste kaudu.

Saatjata lapsed on sageli hirmul ja salakaubavedajate, inimkaubitsejate ning vahel isegi nende endi perekondade, kes loodavad nende tulevikuväljavaadetele Euroopas, surve all. Paljud on kogenud ka kuritarvitamist piiriasutuste ja politsei poolt. Need kogemused on õpetanud lapsi mitte kedagi oma teel usaldama ja vältima igasugust ametlikku protsessi enne oma soovitud sihtkohta jõudmist. Samas on registreerimine ja vanuse hindamine sageli laste ainus võimalus neile sobilike teenuste ja kaitse saamiseks.

Seetõttu on äärmiselt oluline, et lapsed saaksid tuvastatud, täielikult registreeritud ja nende vanus kindlaks määratud, kahtluse korral ka vastava sotsiaalse, psühholoogilise ja meditsiinilise ekspertkomisjoni poolt (alati lapse nõusolekul). Selleks, et lapsed tunneksid end edaspidi mugavalt, tuleb neile anda selget teabematerjali keeles ja kujul, mis teeb nende õiguste ja menetluse mõistmise nende jaoks lihtsaks; nad vajavad sama kultuuritaustaga kultuurivahendajate tuge; ja neid peaks vastu võtma spetsiaalsed piiriasutused, kes on saanud vastava väljaõppe lapsesõbraliku menetluse osas.

Sellises varajases etapis on äärmiselt tähtis, et nad registreeritaks ja eraldataks täiskasvanutest ning et nendega tegeleksid lastekaitse spetsialistid, selleks et hinnata nende vajadusi ja alustada perekonna otsimist.

2

Hea väljaõppe saanud eestkostja peab lapse eest otsese vastutuse võtma.

Eestkostjatel on laste kaitsmisel võtmeroll. Vanemate või hooldajate puudumisel peab eestkostja olema kindel ja usaldusväärne isik, kes last võõras keskkonnas toetab. Pagulaste ja sisserändajate lastel peab alati olema toetav ja usalduslik suhe eestkostjaga, kes maandab inimkaubitsejate mõju ja kindlustab lapsele eesmärgipärase ja tõhusa abi, lähtudes lapse parimatest huvidest. Mõne Euroopa riigi häid tavasid tuleks kopeerida kõikides Euroopa riikides, sest need tõestavad tohutut mõju laste heaolule ja kulutõhususele.

„JAH, MUL ON SIIN LAAGRIS OMA EESTKOSTJA. TA AITAB MIND PALJU JA JUHIB MIND LÄBI KOGU PROTSESSI.“

Ayaan Chabat*, meessoost, 17, alžeerlane

3

Kultuurilõhede kaotamiseks ja usalduse loomiseks tuleks kasutada kultuurivahendajaid.

Laste kogetavat kultuurišokki ei saa alahinnata. Sama kultuuritausta ja hea ettevalmistusega vahendajad, kes räägivad lastega sama keelt, saavad võtta lapsed käekõrvale, selgitada ja aidata neil luua usaldust nii eestkostja, süsteemi kui ka vastuvõtva ühiskonna vastu. Ainult sellise usalduse loomisega saab salakaubavedajate ja inimkaubitsejate mõju vähendada.

„ME OLIME SUNNITUD SMUGELDAJAJD USALDAMA.“

Mashal al-Amber*, meessoost, 17, afgaan

4

Lapsed peavad elama ohutult ja saama oma vajadustele vastavat abi.

Iga laps on erinev. Seetõttu ei vaja mitte kõik lapsed täielikku abipaketti. Kuid kõik vajavad turvalisust. Selle turvalisuse pakkumisel on väikesed kontrollitud ühiskodud ja asendused hästi toimivad ning need on ka kulutõhusamad kui suured asutused.

Euroopa riigid peavad kehtestama õiguslikult siduvad kvaliteedi miinimumstandardid majutuse ja teeninduse osas, mida tuleb ka regulaarselt jälgida. Iga üksiku lapse hindamine võib aidata välja selgitada, kes millist tuge vajab.

Ja lõpuks, neil peab olema juurdepääs sellistele teenustele nagu tervishoid ja haridus ka siis, kui nad 18-aastaseks saavad.

„MA TAHAN, ET MUL OLEKS NORMAALNE ELUASE.“

Yacoub Boudiaf*, meessoost, 17 alžeerlane

5

Et aidata lapsi kaitsta, tuleb mobiliseerida pagulased, sisserändajad, diaspora ja vastuvõtavad kogukonnad.

Kriisi kõrghetkel tegeles Euroopa kodanikuühiskond aktiivselt sellele reageerimisega oma kogukondades; samas ei ole pagulasi, sisserändajaid, diasporaad ja vastuvõtvaid kogukondi veel täielikult kaasatud. Nii Euroopas kui ka maailma teistes paikades on näiteid tohutust olemasolevast potentsiaalist, mida tuleks edasi arendada. Nii näiteks on eriti edukaks osutunud sama kultuuritaustaga kasupered, kes on parandanud laste integratsiooniväljavaateid. Nii Euroopas kui ka maailma teistes paikades on näiteid tohutust olemasolevast potentsiaalist, mida tuleks edasi arendada.

Nii näiteks on eriti edukaks osutunud sama kultuuritaustaga kasupered, kes on parandanud laste integratsiooniväljavaateid.

„KOGUKOND EI PAKU MINGIT ABI.“

Murad Ullah*, meessoost, 16, pakistanlane

6

Lapsi tuleb kuulda võtta ja neile volitusi anda.

Lapsed ja noored puutuvad sageli kokku raske valikuga – kas keskenduda oma püüdlustele parema elu ja hariduse järele või raisata kuid ning isegi aastaid, oodates vastuvõtukeskustes otsust oma tuleviku kohta.

Haridus, eakaaslaste tegevused, spordiklubid, oskuste arendamine ja vahendite pakkumine nende endi projektide alustamiseks on mõned viisid, kuidas nad saavad oma püüdlusi positiivselt suunata – mitte ainult nende endi kasuks, vaid ka neid vastuvõtivate ja uute kogukondade heaks.

Liiga palju programme ja algatusi on luhtunud, sest need olid kavandatud ülalt-alla lähenemisviisil, arvestamata laste vajadusi. Kui lastelt ja noortelt süstemaatiliselt ja õigesti nõu küsitaks, näiteks noorte nõustamisrühmade või vastavate mehhanismide kaudu, saaks hoida kokku palju raha ja lapsed oleksid paremini kaitstud.

„LAPSE JAOKS PLAANI KOOSTADES ARVESTAGE TEMA ARVAMUSTE JA SOOVIDEGA, ET TÄITA TEMA HUVE JA SOOVE.“

Asif Mathour*, meessoost, 16, pakistanlane

7

Lapse pikaajalised tulevikuvajadused tuleb kindlaks määrata võimalikult vara.

Olles kuudeks või isegi aastateks lõksu pandud, avaldab ebakindlus tuleviku osas lastele tugevat psühholoogilist mõju ning põhjustab ka häireid süsteemides ja seega maksab raha.

Lastekaitse spetsialistid peavad võimalikult varakult ja usalduslikule suhtele toetudes leidma koos lapse ja tema eestkostjaga parima pikaajalise lahenduse – olgu see siis riigis, kus nad asuvad, riigis, kus asub nende pere, või muus riigis. See peab alati hõlmama nende perekonna otsimist ja alati peavad määravaks teguriks olema lapse heaolu ja tema parimad huvid.

8

Iga lapse nimel tehtav otsus peab teenima tema heaolu ja parimaid huve.

Lastega tegelemine nõuab vastavaid teadmisi. Euroopal on kodakondsusega laste osas selliseid teadmisi ohtralt. Kuid liialt sageli peavad lapse nimel langetama otsuseid mitte lastekaitse spetsialistid, vaid varjupaigaekspertid. Seetõttu tuleb nii menetluskorrad kui ka erinevate ekspertide rollid ja vastutusvaldkonnad selgelt määratleda ja planeerida.

Kõik lapse heaolule pikaajalist mõju avaldavad otsused peab langetama lastekaitse spetsialist nii, et otsuse keskmes on lapse heaolu ja parimad huvid. Selged menetluskorrad kindlustavad ressursside parema kasutuse ja aitavad muuta erinevad tegevused sujuvamaks, kindlustavad otsustusprotsessi kaasatute nõuetekohase koordineerimise ning väldivad dubleerimist.

„ON VAJA ORGANISEERITUD MENETLUST, MIS KÕIGEPEALT ÜTLEKS MEILE, MILLISED ON MEIE ÕIGUSED JA VÕIMALUSED. PRAEGU ME KARDAME PEAVARJU KÜSIDA.“

Farid Akbar*, meessoost, 16, afgaan

* Isikute kaitsmiseks on nimesid muudetud.

Joonistused leheküljel 1: © FAROS;
lehekülgedel 2-4: ©METADRASI / Arhiiv
„Saatjata alaealiste joonistused“

Senised meetmed

• UNHCR

Täna on UNHCR tegelenud üle Euroopa sellega, et suurendada kõikide pagulaste ja rändajate lastega seotud asjaosaliste suutlikkust ning toetanud äärmiselt vajalike tuvastamis- ja suunamismehhanismide loomist. Lisaks on UNHCR toetanud paljude riikide ametiasutusi ja valitsusväliseid organisatsioone menetluskordade kehtestamisel, pakkudes saatjata ja vanematest lahutatud lastele nii hoolekandekorraldust kui ka kinnipidamisele alternatiive, mis teenivad laste parimaid huve ja heaolu. UNHCR on järjepidevalt tegelenud pagulaslaste ja -noortega, et kaasata nende vaateid ja arvamusi kõikidesse programmidesse.

• UNICEF

UNICEF on aidanud pagulaste ja rändajate lapsi Euroopa pinnal paljude teenustega, alates psühhosotsiaalsest, formaalsest ja mitteformaalsest haridusest kuni laste toitmisest, kaitsmisest ja terviseni. UNICEF teeb koostööd Euroopa valitsustega, et tugevdada sotsiaalhoolekandeteenuseid, riiklikku eestkostet, soodustada perekonnas hooldamist ja teisi peresarnaseid võimalusi saatjata laste jaoks ning koolitada kohapeal asuvaid töötajaid. UNICEF kutsub üles kohtlema alaealisi sissetändajaid kodakondsusega lastena, kellel on täielik juurdepääs sellistele teenustele nagu haridus ja tervishoid; hoidma peresid koos ja mitte pidama lapsi kinni.

• IRC

IRC on otseselt ellu viinud ja ka toetanud partnerite püüdlusi rahuldada pagulaste ja rändajate laste vajadusi Kreekas, Serbias, endise Jugoslaavia Makedoonia Vabariigis, Albaanias ja Ungaris. Meetmed on keskendunud kinnipidamisele vastukaaluks alternatiivsete võimaluste loomisele, sh uute varjupaikade, kasuperede ja eestkosteprogrammide toetamisele ja loomisele, tervikliku hooldamise pakkumisele, nagu psühhosotsiaalne toetus, õigusabi ja juurdepääs muudele olulistele kaitseteenustele.

IRC tegeleb ka kohapealsete teenusepakkujate toetamise ja suutlikkuse suurendamise ning riigisiseste suuniste väljatöötamisega laste heaolu ja kaitse erinevate valdkondade jaoks. Lõpetuseks kutsub IRC üles kaitsma alaealiste sissetändajate õigusi olemasolevate meetmete ja asjakohase seadusandluse raames, mis mõjutavad tulevikus saabujaid ja meetmeid.

